

MI ROBE een zeer kleine levensvorm, enkel zichtbaar onder microscopie.

Tot de microben behooren de bacteriën, schimmels en parasieten.

The Microbe is so very small

You cannot make him out at all,

But many sanguine people open

to see him through a microscope.

(From 'The Microbe', by G. B. Silliman, 1900)

TERATOLOGIE De term teratologie wordt gebruikt om de studie van monstrositeiten of abnormale vergroeiingen in planten en dieren te duiden, en werd voor het eerst gebruikt door Geoffroy Saint-Hilaire in zijn onderzoek naar taxonomie en morfologie.

In *The Mole and the Gaze (Art in the Genetic Age)*; Suzanne Anker and Dorothy Nelkin, Cold Spring Harbor Laboratory Press, New York, 2004. p. 52

beslissen of dat wat hij beleeft 'realiteit' is, of een 'herinnering' die zij van hem meester heeft gemaakt, en waarin hij definitief opgesloten dreigt te raken. Dat is wat hem wordt gezegd door de afgezant van Rekall Incorporated, die zij presenteert als geïmplanteerd in de psyche van Quail, met het doel hem te doen aanvaarden dat wat hij beleeft slechts een illusie is. Als hij dat niet aanvaardt, zal hij voor altijd de gevangene zijn van zijn droom. Quail aarzelt en beslist. Hij doodt de afgezant, omdat hij een druppel zweet op zijn voorhoofd zag paretelen toen hij hem bedreigde. Had hij deel uitgemaakt van zijn droom, dan was hij niet bang geweest. Quail heeft zijn beslissing genomen, maar we weten niet of dat op grond van het juiste criterium gebeurde, de afgezant-implantaat had tenslotte ook deel kunnen uitmaken van zijn droom. En inderdaad, meteen na de 'onverwachte' beslissing breekt het meest onvoorstelbare geweld los en wordt Quail uiteindelijk, zoals voorzien in het oorspronkelijke ontwerp, degene die Mars heeft gered. Hij leeft aan het ontwerp voldaan, maar zal hij vervolgens ontwaken? Afhankelijk van de hypothese, verandert de betekenis van elke scène, en de toeschouwer beleeft, daadwerkelijk, de ervaring van twijfel van meneer Desartes: hoe kan ik droom van werkelijkheid onderscheiden?

Een ander voorbeeld van filosofie-fictie: *2001: A Space Odyssey*. Dit is natuurlijk een suggestieve film als het gaat om een realistische benadering van wat 'leven in de ruimte' zou kunnen zijn. En natuurlijk is de scène met de computer die alle passagiers begint te doden omwille van de goede afloop van de missie, een legende van de kunstmatige intelligentie geworden. Maar de vraag waar het werkelijk om gaat, is die van de mensheid: haar oorsprong, haar strekking, haar bestemming.

De tekortkoming is hier ten dienste gesteld van een vraagstelling van filosofische aard.

Om de relatie tot wetenschap en kennis te introduceren die me de mogelijkheid biedt een stit te proberen, wil ik, in contrast met *2001: A Space Odyssey*, gebruik maken van het boek van David Brin, *The Uplift War*. Het verhaal speelt zich af rond een toekomstige mensheid, die voldoende met zichzelf verzoend is om zich bezig te houden met wat werkelijk interessant is: een herbevoorbare Aarde en verreffing tot de status van sapiens sapiens van twee veelbelovende soorten die onze existensen hebben overleefd: de dolfinnen en de impansees. Het is niet langer de natuurkunde die telt als dé wetenschap, maar etologie! En dan doet het klassieke 'eerste ontwerp' zij voor en ontdekt de mensheid dat haar project aansluit bij wat in feite de intergalactische norm is. In dit dichtbevolkte gedeelte van het verhaal blijkt dat wij de enige soort zijn die denken wat de darwinistische evolutietheorie ons vandaag vraagt te aanvaarden: dat een soort, met zijn eigen middelen, in staat is zich tot de status van denkend wezen te verheffen. Voor de talrijke soorten denkende wezens, georganiseerd volgens feodale structuren tussen 'opvoedende' bazen en 'opgevoede' liënten, is de mensheid sla toffer geworden van een misdaad bij uitstek, want in de steek gelaten tijdens de opvoeding: eerst te wolfskinderen, bijzonder slecht opgevoed en bovendien, nu al bezig 'baas' te worden zonder ooit 'liënt' te zijn geweest. Kortom, de toekomst van de mensheid wordt nogal bedreigd in een intergalactische wereld waar denkende soorten worden geproduceerd maar ook kunnen worden vernietigd.

Brin bewerkstelligt een ervaring van vervreemding in onze verbeelding. Hij bedenkt enerzijds wat de ervaring van intelligente impansees en dolfinnen zou kunnen zijn, in het spanningsveld tussen het verleden en het presenties waarin ze zijn verwickeld, maar ook dat van andere soorten waar we ons geen enkel idee van kunnen vormen. Hij geeft gestalte aan geloofwaardige vormen van anders-zijn, andere manieren van gedrag, andere liënten, een wereld waarin het anders-zijn normaal is – iets wat alle soorten, bealve de mens, vanaf hun opvoeding altijd hebben gekend. Wat is een denkende soort die samenleeft met totaal andere, soms erg gevaarlijke soorten, in een feodale wereld waarin bazen verantwoordelijk zijn voor het gedrag van hun liënten, waar altijd oorlog dreigt en waar geen idee iets normaals is?

Maar ook de vraag (verwerkt in *Brigtness Reef*, het eerste deel van de tweede trilogie): wat betekent een 'denkend wezen worden', in een wereld waarin een oudersoort je fabriceert en onmiddellijk toegang geeft tot letterlijk, universele kennis, maar het reactieproes uit je geest eugen verwijderd, in een wereld waarin denken niet betekent dat wordt geleerd maar dat gescheiden is en kennis kant-en-klaar worden geërfd? Brin brengt een erg interessant contrast aan tussen de relatie van de mens tot kennis en tekortkoming, en die van alle andere soorten die, per definitie, zijn 'opgevoed' in een wereld waarin deze kennis en tekortkoming, ontwikkeld in onbegrijpelijke tijden, tot hun beschikking stonden. Aan het eind van de trilogie kan men zich de vraag beginnen te stellen of de verwaarlozing waarvan de mens het slachtoffer is geworden, niet beantwoordde aan een erg oud project dat beoogde een bron van vernieuwing te introduceren, iets waarin de etologische diversiteit niet voldoende kan voorzien, verpletterd als die is door de 'gegeven' omogeniteit van kennis. Kortom, terwijl de omplotten, liefdesgeschiedenissen en galactico-politieke intriges voortgang vinden, wordt het geheel van religieuze, mythische of wetenschappelijke lezingen van de oorsprong en bestemming van de mensheid door elkaar gesmeed, geherformuleerd en georganiseerd op manieren die hun gewoontelijke liënterie op de proef stellen: eerst kwamen de geloofsovertuigingen, toen de wetenschap, dezelfde voor iedereen, en de overblijfselen van bijgeloof...

In tegenstelling tot *2001: A Space Odyssey*, is hier geen sprake van filosofie. Natuurlijk wordt de vraag 'Wat is de menselijke natuur?' gesteld, maar het is een vraag die de verschillende spelers a laf bezigt oudt en dat op een erg feitelijke manier.